

Voices from Ukraine and Beyond / Editors: Olena Budnyk and Sergiy Sydoriv. Publisher : BRILL. <https://brill.com/display/title/69456>. Series : *Studies in Inclusive Education*. Volume: 53. (2024). ISBN: 9789004688124 (Pp.: 211–223). https://doi.org/10.1163/9789004688131_023

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-512-9-43>

PREVENTION OF SPEECH DISORDERS IN PRESCHOOL CHILDREN IN CONDITIONS OF WAR IN UKRAINE

ПРОФІЛАКТИКА МОВЛЕННСВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Safonik N. P.

*Master's degree student
Zaporizhzhia National University
Zaporizhzhia, Ukraine*

Сафонік Н. П.

*здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Запорізький національний
університет
м. Запоріжжя, Україна*

Sokha N. V.

*Assistant Professor at Department of
Social Pedagogy and Special Education
Zaporizhzhia National University
Zaporizhzhia, Ukraine*

Соха Н. В.

*старший викладач кафедри
соціальної педагогіки та спеціальної
освіти
Запорізький національний
університет
м. Запоріжжя, Україна*

Розвиток мовлення відіграє одну з ключових ролей у процесі становлення дитини. Формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку відіграє вирішальну роль у розвитку інтелекту та самосвідомості дитини. Воно сприяє формуванню важливих особистісних якостей, таких як комунікабельність, доброзичливість, ініціативність, креативність та компетентність. Добре розвинене зв'язне мовлення допомагає дитині чітко і ясно мислити, встановлювати контакт з оточуючими, ініціювати власні ідеї та брати участь у різних видах творчості. Проте в умовах війни в Україні зростає ризик виникнення мовленнєвих порушень через стресові фактори, порушення звичного способу життя та обмеження доступу до якісної освіти і фахової допомоги. Тому у сучасних умовах особливо важливо розробляти та впроваджувати ефективні профілактичні заходи,

спрямовані на запобігання мовленнєвим порушенням, які враховуватимуть специфіку впливу зовнішнього середовища.

В загальному розумінні, термін «профілактика» включає сукупність медичних, гігієнічних, технічних, педагогічних та соціально-економічних заходів, орієнтованих на запобігання виникнення захворювань та нейтралізацію ризикових факторів [4, с. 131].

Первинна профілактика стосується запобігання виникнення порушень мовленнєвого розвитку, яка базується на соціальних, педагогічних та психогігієнічних заходах, що мають на меті попередження розладів психічних функцій. В умовах війни в Україні, питання первинної профілактики мовленнєвих порушень залишається актуальним. На наш погляд, важливо акцентувати увагу на заходах, спрямованих на підтримку психічного здоров'я та психосоціальну підтримку породіллі та на підвищенні рівня її стресостійкості. Після народження дитини необхідно продовжувати психолого-педагогічну підтримку та освіту молодих батьків.

Однак уникнути мовленнєвих порушень вдається не завжди, тому важливою є вторинна профілактика. Її мета – мінімізація впливу негативних чинників та попередження подальших ускладнень на основі вже існуючих порушень. Третинна профілактика спрямована на запобігання повторенню скорегованих розладів шляхом закріплення отриманих результатів [1, с. 102].

Враховуючи вище сказане, бачимо, що профілактика мовленнєвих порушень є багаторівневим процесом, що охоплює заходи для запобігання їх виникненню, зменшення наслідків існуючих розладів та недопущення їх повторення. Ефективне поєднання первинної, вторинної та третинної профілактики дозволяє забезпечити гармонійний мовленнєвий розвиток дитини та підтримати її здатність до успішної соціальної адаптації.

Розуміння впливу ендогенних та екзогенних факторів на розвиток мовлення дозволяє більш цілісно підходити до профілактики мовленнєвих порушень (рис. 1). Ендогенні фактори включають генетичні особливості, стан центральної нервової системи, наявність неврологічних або соматичних захворювань, а також особливості когнітивного розвитку. Екзогенні фактори, у свою чергу, охоплюють умови середовища, у якому перебуває дитина: якість мовленнєвого оточення, рівень соціальної взаємодії, психологічний клімат у родині, а також вплив стресових обставин, таких як війна, вимушене переселення чи проживання в зоні бойових дій. Порушення мовлення найчастіше виникають під впливом комплексу цих факторів. Ендогенні причини можуть посилюватися дією екзогенних умов, таких як стрес чи відсутність доступу до фахової допомоги. Наприклад, навіть у нормотипової

дитини генетичні передумови можуть ускладнити формування мовлення під впливом травматичних обставин війни. В умовах війни, де значну роль відіграють зовнішні стресові обставини, особливий акцент має бути зроблений на пом'якшенні негативного впливу екзогенних факторів, одночасно підтримуючи внутрішні ресурси дитини для її гармонійного мовленнєвого розвитку.

Рис. 1. Ендогенні та екзогенні чинники порушення мовлення в дітей дошкільного віку

В цілому, мовлення є складною функціональною системою, яка потребує своєчасного розвитку необхідних мозкових структур, їх взаємодії, а також належного розвитку мовленнєвого апарату. Важливим є поєднання цих компонентів з умовами сприятливого соціально-психологічного середовища [2, с. 95].

Виходячи із вище означеного, погоджуємось з думкою Ю. Рібцун про те, що для ефективного розвитку мовлення у дітей дошкільного віку, особливо в умовах війни, важливо застосовувати прості й доступні методи, які сприятимуть формуванню мовленнєвих навичок та попередженню можливих порушень, такі як:

- емоційно-психологічна підтримка (створення позитивного емоційного середовища, де дитина відчуває любов, розуміння та підтримку, є основою для формування мовленнєвої впевненості та мотивації до комунікації);

- ігрова діяльність (гра як провідна діяльність дошкільного віку стимулює розвиток мовлення, розвиваючи мовленнєву активність, творчість, уяву та комунікативні навички дитини);

– розвиток моторики та мовленнєвого апарату (виконання артикуляційної гімнастики, дихальних та пальчикових вправ сприяє покращенню координації рухів мовленнєвого апарату та загальному розвитку дрібної моторики, що тісно пов'язано з мовленнєвим розвитком);

– розвиток слухової уваги та фонематичного сприймання (спрямування роботи на розвиток здатності чути, розрізняти звуки, концентрувати слухову увагу та покращувати фонематичне сприймання є важливим для правильної вимови та оволодіння мовленням)

– комунікативно-мовленнєва діяльність (активне спілкування, слухання казок, оповідань, вивчення віршів напам'ять та розповідання сприяє збагаченню словникового запасу, розвитку зв'язного мовлення та засвоєнню літературних норм) [3, с. 10].

У підсумку, хочемо зазначити, що системна робота з профілактики мовленнєвих порушень має розпочинатися ще під час вагітності та тривати у продовж усього періоду дошкільного дитинства, оскільки формування комунікативно-мовленнєвої компетентності дітей стає важливою умовою їхнього повноцінного розвитку, особливо в умовах війни. Незважаючи на складні обставини, профілактичні заходи можуть значно знизити ризик виникнення мовленнєвих порушень та сприяти нормалізації мовленнєвого розвитку. Ключовим аспектом даної проблеми залишається комплексний підхід, який повинен включати своєчасну мовленнєву стимуляцію, розвиток артикуляційних навичок, фонематичного сприймання та слухової уваги. Важливою складовою є створення позитивного емоційного та психологічного клімату в родині, що сприяє розвитку впевненості у дитини та її бажанню вчитися новому. Також, регулярне спілкування з дитиною, участь у ігровій діяльності і виконання вправ для розвитку мовленнєвого апарату є ефективними методами профілактики. Урахування цих аспектів у профілактиці дозволяє забезпечити гармонійний розвиток мовлення у дітей навіть в умовах несприятливих факторів, створюючи передумови для успішної адаптації та соціалізації.

Література:

1. Кас'яненко О. М., Джус Д. Раннє виявлення і основні напрями профілактики мовленнєвих порушень в перші роки життя дитини. *Освіта і наука*. 2024. Випуск 1(36). С. 98–111.
2. Медвідь А. В., Чекан О. І. Профілактика мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку. *Наука майбутнього*. 2020. Вип. 2(6). С. 94–99.

3. Рібцун Ю. Загальний недорозвиток мовлення в дошкільників: пропедевтика та корекція. *Дошкільне виховання*. 2024. № 3. С. 3–9.

4. Феденко О. О., Стахова Л. Л. Профілактика порушень мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*: матеріали VII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (15 лютого 2018 року, м. Суми). Суми : ФОП Цьома С. П., 2018. С. 130–133.